

77. Ziemia Wołyńska. – 1930. – № 49.
78. Ziemia Wołyńska. – 1931. – № 2.
79. Ziemia Wołyńska. – 1931. – № 3.
80. Ziemia Wołyńska. – 1931. – № 4.
81. Ziemia Wołyńska. – 1931. – № 11.
82. Ziemia Wołyńska. – 1931. – № 38.
83. Ziemia Wołyńska. – 1932. – № 4.
84. Ziemia Wołyńska. – 1932. – № 13.
85. Ziemia Wołyńska. – 1932. – № 14.
86. Ziemia Wołyńska. – 1932. – № 15.
87. Ziemia Wołyńska. – 1932. – № 35.

УДК 94(447) «19»

М. В. Сеньків –
*доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри
нової та новітньої історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

Акт злуки УНР і ЗУНР – знакова подія української історії

*Роботу виконано на кафедрі нової та новітньої
історії України ДДПУ ім. І. Франка*

У статті проаналізовано боротьбу ЗУНР за її злуку з УНР. Показано, що 3 січня 1919 р. Національна рада прийняла ухвалу «Про злуку ЗУНР з УНР», а 22 січня 1919 р. у Києві на майдані Святої Софії відбулася урочиста церемонія злуки. Наступного дня Трудовий конгрес УНР затвердив Маніфест про злуку. Однак у зв'язку з тодішніми воєнно-політичними обставинами, ідеологічними розбіжностями між галичанами та наддніпрянцями, а також через відсутність міжнародної підтримки не вдалося українські землі об'єднати.

Ключові слова: Акт злуки, соборність українських земель, передвступний договір, ЗУНР, УНР.

Сеньків М. В. Акт воссоединения УНР и ЗУНР – знаковое событие украинской истории. В статье проанализирована борьба ЗУНР за воссоединение с УНР. Показано, что 3 января 1919 г. Национальный совет принял постановление «О воссоединении ЗУНР с УНР», а 22 января 1919 г. в Киеве, на площади Святой Софии, произошла торжественная церемония воссоединения. На следующий день Трудовой конгрес УНР утвердил Манifest о воссоединении и дополнил свой состав делегатами Национального совета. ЗУНР стала называться «Западной областью УНР». Однако в связи с тогдашними воєнно-политическими обстоятельствами, идеологическими разногласиями между галичанами и надднепровцами, а также из-за отсутствия международной поддержки воссоединение носило декларационный характер.

Ключевые слова: Акт воссоединения, соборность украинских земель, предвступный договор, ЗУНР, УНР.

Sen'kiv M. V. The West-Ukrainian Village: the Economical and Socio-Political Achievements of the National Co-Operation (1919–1939). In the article it has been the struggle of the West Ukrainian People's Republic for the union with the Ukrainian People's Republic. It has been shown that on January 3, 1919 the Ukrainian National Council proclaimed 'the Act of the Union of the West Ukrainian People's Republic with the Ukrainian People's Republic', and on January 22, 1919 there was a ceremony of the Union on the St. Sophia's square in Kyiv. The next day the Labour Congress of the Ukrainian People's Republic approved the Manifesto of the union and delegated new members into the National Council. The West Ukrainian People's Republic was renamed into 'the Western region of the Ukrainian People's Republic'. But because of the military, political situation and the ideological differences between the Galicians and the Dnieper Ukrainians, the union of the Ukrainian lands failed because of the lack of the international support.

Key words: the Act of the Union, the unity of Ukrainian lands, the preliminary agreement, the West Ukrainian People's Republic, the Ukrainian People's Republic.

Постановка наукової проблеми та її значення. Історична доля українських земель виявилася складною і драматичною. Тривалий час їх шматували іноземні поневолювачі. Українці зазнавали соціального і національного гноблення, а тому невтомно боролися за своє визволення, за створення соборної незалежної Української держави. Час від часу в сусідніх державах – Угорщині, Польщі, Румунії, Словаччині – крайні сили висловлюють територіальні претензії до України. Проте історичні факти яскраво свідчать, що українці Східної Галичини, Північної Буковини, Закарпаття і Наддніпрянщини протягом віків боролися за соборність і незалежність своїх земель. І на всенародному референдумі 1 грудня 1991 р. понад 92 відсотки громадян, які взяли участь у голосуванні, сказали «так» незалежній Україні. Історичне значення всенародної волі полягає в тому, що наш народ заявив світові: всі його землі назавжди залишаються українськими, об'єднаними в єдину і незалежну соборну Україну.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання «соборності» українських земель бере початок від часів Середньовіччя, періоду політичної роздробленості земель давньокіївської держави. Широкого розвитку ідея соборності українських земель набула під час Української революції 1917–1920 рр. Ця багатогранна державницька (самостійницька) ідея відображена в концепціях «Руської трійці» та Кирило-Мефодіївського братства. Ідея соборності пронизує теоретичні праці М. Костомарова, М. Драгоманова, В. Антоновича, М. Грушевського, В. Винниченка, Д. Донцова, І. Лисяка-Рудницького та багатьох інших видатних українців [5, с. 44].

Досліджень, які безпосередньо стосуються проблеми злуки УНР і ЗУНР, досі небагато. Винятком можуть слугувати розвідки І. Ходака [21], В. Кондратюка [5], О. Рєєнта [16], І. Кураса та В. Солдатенка [8], М. Кугутяка [7], А. Бедрія [1], В. Маркуся [13], В. Боєчко [2], В. Курила [9], М. Сеньківа [17] та ін.

І. Ходак проаналізував Акт злуки УНР і ЗУНР, В. Кондратюк – його морально-політичні наслідки. І. Курас та В. Солдатенко висвітлили проблему соборності і регіональності в українському державотворенні в роки визвольних змагань 1917–1920 рр., М. Кугутяк показав проблему соборності у програмах і діяльності західноукраїнських політичних партій 20–30-х років ХХ ст.

У колективній монографії науковців Львова показано боротьбу за воз'єднання Західної України з Українською РСР [4]. В. Курило висвітлив процес возз'єднання Північної Буковини з Великою Україною. А. Бедрій розкрив питання про Українську державу, що була створена Актом 30 червня 1941 року. В. Маркусь описав входження Закарпаття до складу УРСР. Чимало цінного матеріалу міститься у статті В. Боєчка, присвяченій питанню формування кордонів України в 1917–1940 рр. У монографії М. Сеньківа нарисово викладено проблему боротьби за соборність українських земель у 1917–1945 рр.

Щоправда, в роки незалежності України історіографія отримала чимало праць про формування української нації, генези самостійницької думки, змагання українського народу за державність і соборність. Серед них розвідки Я. Ісаєвича, В. Смоля, В. Верстюка, Я. Дашкевича, Л. Зашкільняка, С. Кульчицького, М. Литвина та К. Науменка, М. Кугутяка, Б. Тищика та О. Вівчаренка, С. Макаруча, Я. Грицака, О. Добржанського та ін.

Глибоке вивчення проблеми тільки розпочинається. Саме цим визначається актуальність нашої статті, **мета** якої – проаналізувати історичну значимість Акта злуки між Українською Народною Республікою та Західноукраїнською Народною Республікою.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. З моменту свого виникнення ЗУНР прагнула злуки з Великою Україною. Найбільш активними ініціаторами цього були військові, які гостро відчували потребу в допомозі, оскільки йшла війна з Польщею. 6 листопада 1918 р. Національна рада делегувала до Києва О. Назарука і В. Шухевича, які вели переговори з гетьманом Павлом Скоропадським про військову та морально-політичну підтримку Галичини. Гетьман обіцяв відрядити з Києва курінь січових стрільців (1300 осіб). Український національний союз, що готував повстання проти гетьмана, всілякими засобами намагався відмовити січових стрільців. Під впливом УНС Стрілецька рада в Білій Церкві вирішила, що «Київ важливіший за Львів, виїзд січових стрільців приведе до того, що повстанці Києва не візьмуть, а січові стрільці Львова не втримають» [14, с. 187].

10 листопада 1918 р. Національна рада доручила Державному секретаріату виробити потрібні заходи для об'єднання всіх українських земель в одну державу. Тим часом під тиском Директорії

гетьман зрікся влади, передав державний скарб уряду і виїхав за кордон. Знову було відроджено Українську Народну Республіку. 1 грудня 1918 р. у Фастові між ЗУНР і УНР було підписано «предвступний договір» про злуку обох держав. У першому пункті цього документа говорилося: «Західно-Українська Народня Республіка заявляє цим непохитний намір злитись у найкоротшім часі в одну велику державу з Українською Народньою Республікою – значить, заявляє свій намір перестати існувати як окрема держава, а натомість увійти з усією територією й населенням, як складова частина державної цілоти, в Українську Народню Республіку» [6, с. 108].

Грудневий договір у двох окремих оригіналах (по одному для кожної республіки) міг бути опублікований за згодою урядів. Його підписали: від УНР – В. Винниченко, С. Петлюра, Ф. Швець, П. Андрієвський, від ЗУНР – Л. Цегельський і Д. Левицький.

Підсумки переговорів стали предметом серйозних дебатів. Проти об'єднання виступив посол у Відні В. Липинський. Він радив лідерам ЗУНР не йти на негайну і беззастережну злуку, бо, мовляв, майбутнє УНР – непевне. Антанта, зазначав він, планує відбудову Росії в її старих кордонах, тому західноукраїнські землі мають більше шансів, ніж УНР, на отримання незалежності з рук Антанти, оскільки вона відстоює право народів колишньої Австро-Угорщини на самовизначення.

Непевність у стабільності влади Директорії висловлював Д. Левицький. Підписуючи «предвступний договір», він говорив, що мав враження, ніби скаче в темряву. Не вірили в міцність і тривкість Директорії й інші депутати Національної ради. Вони були впевнені, що прямують в хаос та анархію. Згодом Л. Цегельський писав, що депутати мали таке відчуття, ніби вони здорову частину України пришивають до зараженого божевіллям організму. Проте більшість членів Національної ради дотримувалися іншої думки. Справу Східної Галичини, вважали вони, Антанта ще не вирішила. І краще утриматись від однозначного рішення, а в самому законі про об'єднання обумовити собі національно-територіальну автономію [17, с. 15].

Національна рада, беручи до уваги важку воєнну ситуацію, вирішила видати Закон про об'єднання українських держав. Від січня 1919 р. справа злуки обох держав стала предметом нарад першої сесії розширеної Національної ради, яка в кінці грудня 1918 р. через воєнний стан переїхала до Станіслава. Після доповіді голови уряду Сидора Голубовича і виступів багатьох присутніх Семен Вітик зачитав «Ухвалу Української Національної Ради з дня 3 січня 1919 р. про злуку ЗУНР з УНР», яка була з великим піднесенням одногосно прийнята. «Українська Національна Рада, – зазначалося в документі, – виконуючи право самовизначення українського народу, проголошує торжественно з'єднання з нинішнім днем ЗУНР з УНР в одну, одноцільну, суверенну Народню Республіку. До часу, коли зберуться Установчі Збори з'єдиненої республіки, владу на території бувшої ЗУНР виконує Українська Національна Рада» [17, с. 13–14].

Після цього Євген Петрушевич виголосив промову, в якій підкреслювалося: «Ухвалений закон залишиться в нашій історії одною з найкращих дат. По лінії з'єднання не було між нами двох думок. Сьогоднішній крок піднесе нашого духа й скріпить наші сили. Від сьогоднішнього дня існує тільки одна Українська Народня Республіка. Нехай вона живе!» [18].

Із приводу цієї історичної ухвали Національну раду привітали представник УНР Роман Трохименко і представник Закарпаття Степан Клочурак. Останній наголосив на тому, що галицькі українці подали помічну руку, допомогли їм злучитися з Галичиною, а через неї і з Великою Україною в єдину соборну Україну від Тиси до Кубані.

Увечері 3 січня 1919 р., о сьомій годині пополудні, відбувся в Станіславі військовий парад і народна маніфестація на честь злуки. Парад приймали, стоячи на балконі готелю «Австрія», президент Національної ради Є. Петрушевич, державний секретар військових справ Д. Вітовський та ін.

На честь омріяного віками єднання українського народу відбулися також святкові маніфестації в Стрию і Золочеві (5 січня), Жовкві (7 січня), в інших містах краю [21, с. 5].

Цей історичний документ про злуку з ентузіазмом зустріла Галицька армія. Настрій стрільців УГА відобразив у спеціальному Універсалі державний секретар, полковник Дмитро Вітовський 4 січня 1919 р.: «Жовніри! Після чотирьох з половиною років муки, ридання й жалоби сповнилась народна воля! Зі сльозами радості сповіщаємо Вам велике слово: вчора упав кордон між українськими землями і від вчора ми всі вже громадяни великої Народної Республіки. Українська Національна Рада ухвалила у Станіславі однозгідними оплесками злуку всіх земель Західно-Української Народної Республіки з Наддніпрянською Україною!

За що гинули на кривавих судах батьки, діди і прадіди наші, за що проливали кров століттями, заскородили ребра ворогів герої, від п'ятсот літ не діждалися, сходячи в могили без просвітку, – то присуджено дістати нам під велику годину народження нового світа!

Ще хвиля кривавого зусилля – і слово станеться ділом! З крові і пожежі та руїни встане Велика Україна, що принесе нам землю і волку...» [20].

Після різдвяних свят у Галичину прибув міністр УНР М. Шаповал. У Золочеві перед вояками УГА він заявив: «По злуці українських земель кожний ворог стає спільним українським ворогом і проти його посягань повинні спільно стати всі українці. В українсько-польській війні pomoже Велика Україна галичанам одягом і воячим приладдям. Дещо вже переслалося, багато що поспіє, а в потребі прийдуть брати з-над Дніпра, щоб відперти спільно ляхського наїзника, щоби спільно пролітою кров'ю звільнити на ділі соборність усіх українських земель...» [21, с. 5].

16 січня 1919 р. делегація на чолі з Л. Бачинським і С. Витвицьким виїхала зі Станіслава через Ходорів та Тернопіль до Києва. До її складу входили Д. Вітовський, Л. Цегельський, Р. Перфецький, С. Вітик, Т. Старух, Й. Безпалко, письменник Василь Стефаник, загалом 36 делегатів від Галичини, Північної Буковини й Закарпаття.

Урочиста церемонія злуки відбулася 22 січня 1919 р. на майдані Святої Софії у присутності десятків тисяч киян. Першим виступив голова галицької делегації Д. Бачинський, який, зокрема, сказав: «Світла Директоріє і Високий Уряде Української Народної Республіки! На цій історичній площі ... стоїмо оце ми, законні й вольними голосами нашого народу вибрані представниками Західної України, а саме Галичини, Буковини і Закарпатської Русі, та доносимо Вам і заявляємо прилюдно перед усім народом України, перед усім світом і перед лицем історії, що ми ... власною волею хочемо і бажаємо обновити національно-державну єдність нашого народу, що існувала за Володимира Великого та Ярослава Мудрого, – до якої стреміли наші великі гетьмани Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та Іван Мазепа. Від сьогодні Західна Україна лучиться з Великою Україною в одно нероздільне тіло, соборну та суверенну державу. У виконанні того я прошу пана доктора Льонгіна Цегельського, державного секретаря закордонних справ Західно-Української Народної Республіки, відчитати грамоту до Директорії» [21, с. 5].

Л. Цегельський, озвучивши цей історичний документ, передав слово члену галицької делегації Ярославу Олесницькому, який озвучив грамоту до Директорії французькою мовою. У відповідь глава Директорії Володимир Винниченко запросив до слова члена Директорії Ф. Швеця, який урочисто проголосив Універсал про злуку.

Підкреслюючи морально-політичний характер акту злуки, слід наголосити на тому, що він відбувався прагнення двох частин української нації до державної єдності. В Універсалі Директорії УНР з цього приводу зазначалося: «Од нині воедино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України – Західно-Українська Народня Республіка (Галичина, Буковина, Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна.

Здійснилися віковічні мрії, якими жили і за які вмерли кращі сини України.

Од нині є єдина незалежна Українська Народня Республіка.

Од нині народ Український, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними дружніми зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну, самостійну Державу Українську на благо і щастя всього її трудового люду» [6, с. 107].

23 січня 1919 р. у Києві відбувся Трудовий конгрес УНР. Він проходив у ситуації, коли більшовицька армія наближалася до Києва. На самому конгресі розгорнулася міжпартійна боротьба з питань політичної орієнтації. Партія українських есерів, яка мала на конгресі найбільше делегатів, поділилася на три групи: ліву («боротьбісти»), що виступала за радянську владу, праву, яка відстоювала демократичний соціалізм, і центр (під проводом М. Грушевського), що наполягав на передачі влади трудовим радам селянських і робітничих депутатів. Головою конгресу було обрано галичанина Семена Вітика, а його заступником – колишнього посла до австрійського парламенту селянина Тимофія Старуха. Конгресу вдалося упорядкувати найбільш нагальні справи, зокрема розглянути питання про злуку. «Галичина та Наддніпрянщина, – підкреслив у своєму виступі голова галицької делегації Д. Бачинський, – це дві рідні сестри, яким треба мучити спільне добро і зло, щастя та нещастя. Отже, є потреба негайної злуки обох частин України» [11, с. 134–135].

Після дебатів Конгрес затвердив Маніфест про злуку і ввів до свого складу делегатів Національної ради. На наступній сесії 28 січня 1919 р. Конгрес увів до складу Директорії представника ЗУНР, голову Національної ради Є. Петрушевича. ЗУНР стала називатися Західною областю УНР (ЗО УНР).

Реалізуючи спільні домовленості, уряд УНР виділив для відбудови прикарпатської економіки 500 млн гривень. Крім того, асигнував низку цільових проєктів: відродження товариства «Сільський господар» (2 млн гривень), для українського шкільництва і Національного музею у Львові (1 млн. гривень), відбудову галицьких залізниць, допомогу галичанам-біженцям, сім'ям загиблих стрільців. Галицькій армії було надано допомогу озброєнням і військовими кадрами. Лише в березні 1919 р. для знедоленого війною галицького населення надійшло з Наддніпрянщини: 730 вагонів цукру, 213 – борошна, 223 – збіжжя, 127 вагонів інших продуктів. Повсюди – у Києві, Одесі, на Херсонщині – створювались громадські фонди, загони і корпуси допомоги Галичині, які збирали речові, продуктові й медичні пожертви, мобілізували добровольців у Галицьку армію [10,244].

Проте об'єднання ЗУНР і УНР фактично не було реалізовано. «Це проголошення української соборності було великим історичним актом, – зазначав останній прем'єр-міністр уряду УНР І. Мазепа. – Але фактично воно мало лише декларативне значіння. На цих умовах твердо стояв Галицький уряд і Директорія з цим погодилася» [22, с. 78]. Таку ж думку висловлювали політичні діячі ЗУНР С. Витвицький, С. Баран та ін. Зрештою, організація влади не змінилася й обидві держави й надалі надсилали окремі місії за кордон [15, с. 114].

Історик Орест Субтельний стверджує: «...Між Директорією Петлюри й диктаторством Петрушевича існували досить непевні стосунки. Теоретично Директорія була всеукраїнським урядом і тому претендувала на верховенство; проте на практиці саме західноукраїнський уряд мав сильнішу армію, ефективніший апарат управління й тому не бажав дотримуватись політики, з якою не погоджувався. По-друге, обидва уряди розходились в ідейних переконаннях. Директорія складалася майже виключно із представників лівих партій, тим часом як західноукраїнський уряд спирався на ліберальні партії з виразними консервативними тенденціями. Внаслідок цього східняки звинувачували галичан у «реакційності», а останні, відповідаючи компліментами на комплімент, називали перших «напівбільшовиками». Галичани, що вирізнялися високою організованістю й національною свідомістю, зі зневагою дивилися на організаційну незлагодженість східних українців, їхній соціальний радикалізм і схильність до імпровізаторства. Зі свого боку східні українці вважали галичан провінційними, бюрократизованими й нездатними зрозуміти конфлікт на Україні в широкому контексті. Отже, на передній план з усією очевидністю виступали глибокі культурні, психологічні й політичні розбіжності, які накопичувалися між східними й західними українцями протягом століть» [19, с. 326].

«Об'єднати два уряди було неможливо: цьому перешкождали і ідеологічні, і персональні причини, – зауважує відомий український історик з діаспори Н. Полонська-Василенко. – Провід ЗУНР був безпартійний, антисоціалістичний, провід УНР був соціалістичний; провід УНР вважав за можливе переговори й союз з советським урядом, щоб спільно подолати “Добровольчу армію” Денікіна, і взагалі, з самого початку готовий був прийняти програму большевиків за умовою, що на Україні будуть встановлені ради українські, а не московські; провід ЗУНР ставив подвійну мету: боротьбу з Польщею та советською Росією і готовий був на спілку з Денікіним.

До цього треба додати персональні моменти: Петлюра і увесь провід УНР вважали обрання Петрушевича на диктатора недемократичним, незаконним; Петрушевич і увесь провід ЗУНР вважали становище Петлюри на чолі Директорії за шкідливе для справи, і кожна опозиція проти Петлюри знаходила моральну підтримку серед галицького проводу» [15, с. 117].

Висновки. Отже, ЗУНР прагнула злуки з УНР. Найбільш активними ініціаторами цього процесу були військові, які гостро відчували потребу в допомозі, оскільки велася запекла війна з Польщею. 22 січня 1919 р. у Києві на майдані Святої Софії відбулася урочиста церемонія Злуки. Наступного дня Трудовий конгрес УНР затвердив Маніфест про злуку і ввів до свого складу делегатів Національної ради. ЗУНР стала тепер називатися Західною областю УНР. Однак у зв'язку з тодішніми воєнно-політичними обставинами, ідеологічними розбіжностями між буржуазно-демократичними галичанами та соціалістами-наддніпрянцями, а також через відсутність міжнародної підтримки реального об'єднання не сталося. Злука мала декларативний характер. Однак сам факт проголошення Акту злуки є знаковою подією вітчизняної історії. Він засвідчив перед світом перспективний напрям розвитку української нації, невідворотність відродження на геополітичному просторі Європи Української держави – істинної спадкоємниці Київської Русі.

Джерела та література

1. Бедрій А. Українська держава, створена актом 30 червня 1941 / В. Бедрій. – Дрогобич : Відродження, 1996. – 96 с.

2. Боєчко В. Кордони України: історія та проблема формування. 1917–1940 рр. / В. Боєчко, О. Ганжа, Б. Захарчук // Український історичний журнал. – 1992. – № 1. – С. 62–68.
3. Вісник державних законів і розпоряджень ЗО УНР. Вип. 1. – 1919. – 31 січ.
4. Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною / відп. ред. Ю. Сливка. – К. : Наук. думка, 1989. – 480 с.
5. Кондратюк В. О. Злука УНР і ЗУНР – чергова спроба реалізувати ідею соборності українських етнічних земель / В. О. Кондратюк, С. В. Кондратюк // Вісник Львівської комерційної академії. Серія : Гуманіт. науки. – 2010. – Вип. 9. – С. 43–50.
6. Конституційні акти України. – К. : Філософ. і соціол. думка, 1992. – 200 с.
7. Кугутяк М. В. Проблема соборності у програмах і діяльності західноукраїнських політичних партій 20–30-х рр. ХХ ст. / М. В. Кугутяк // Духовність України: Галичина – Наддніпрянина – Донеччина : Третя міжнар. наук. конф. (Черкаси, 9–10 груд. 2005 р.). – Черкаси : [б. в.], 2005. – С. 72–80.
8. Курас І. Ф. Соборність і регіоналізм в українському державотворенні (1917–1920 рр.) / І. Ф. Курас, В. Ф. Солдатенко. – К. : Вежа, 2001. – 248 с.
9. Курило В. М. В авангарді боротьби за возз'єднання / В. М. Курило, М. І. Панчук, М. В. Троян. – К. : Політ-видав, 1985. – 282 с.
10. Литвин М. Р. Визвольні змагання 1914–1920 рр. / М. Р. Литвин // Історія України. – Львів : Світ, 1996. – С. 213–252.
11. Литвин М. Р. Історія ЗУНР / М. Р. Литвин, К. Є. Науменко. – Львів : Олір, 1996. – 368 с.
12. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920 / М. Лозинський. – Прага : [б. в.], 1922. – 248 с.
13. Маркусь В. Приєднання Закарпатської України до Радянської України. 1944–1945 рр. / В. Маркусь. – К. : Україна, 1991. – 109 с.
14. Нагаєвський І. Історія Української держави ХХ століття / І. Нагаєвський. – К. : Укр. письменник, 1994. – 413 с.
15. Полонська-Василенко Н. Історія України. 1900–1923 / Н. Полонська-Василенко. – К. : Пам'ятки України, 1991. – 136 с.
16. Реєнт О. П. Україна соборна / О. П. Реєнт // Наукові розвідки і рецензії. – К. : Генеза, 2006. – 156 с.
17. Сеньків М. В. З історії боротьби за соборність українських земель / М. В. Сеньків. – Дрогобич : Відродження, 1999. – 162 с.
18. Січовий голос. – 1919. – 6 січ.
19. Субтельний О. Україна. Історія / О. Субтельний. – К. : Либідь, 1991. – 510 с.
20. Український скиталець (Відень). – 1923. – № 15. – 1 серп.
21. Ходак І. Соборна Україна / І. Ходак // Літопис Червоної калини. – 1992. – № 10–12. – С. 3–7.
22. Череднеченко В. Від Брестської угоди до Варшавського договору / В. Череднеченко // Під прапором ленінізму. – 1990. – № 20. – С. 75–82.

УДК 94(477):81'272«192/»

Л. І. Єрик –

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка*

Реалізація мовного вибору населення України під час проведення кампанії з ліквідації неписьменності (20-ті роки ХХ ст.)

*Роботу виконано на кафедрі історії України
СДПУ ім. А. С. Макаренка*

У статті проаналізовано особливості втілення в життя принципу рівноправності мов, що його проголосила радянська влада на початку 20-х років ХХ ст. На основі раніше не публікованих архівних документів зроблено висновок, що під час проведення кампанії з ліквідації неписьменності населення України отримало змогу навчатися рідною мовою й безперешкодно обирати мову навчання дітей у школі.

Ключові слова: мовний вибір, рідна мова, двомовне навчання, українізація, ліквідація неписьменності.